

Anna Kisiel

KU Leuven

Spójnik

Spójniki są jedną z klas metatekstowych. Oznacza to, że środowiskiem ich działania jest struktura tematyczno-rematyczna. Podobnie jak partykuły, spójniki niosą komentarz do części rematycznej; ponieważ jednak są jednostkami dwumiejscowymi, pracującymi na złożonych strukturach T-R, to – w przeciwieństwie do partykuł – ich komentarz dotyczy relacji części tematycznej z częścią rematyczną struktury T-R powiązanej z tamtą wspólnym tematem nadrzędnym.

Z metatekstowej natury spójników wynika szereg ich cech takich, jak 1. niezaangażowanie w strukturę zdania (spójniki nie są wymagane przez żaden element zdania ani nie determinują wypełniania otwieranych miejsc); 2. nieprzyjmowanie na siebie niekontrastywnego akcentu zdaniowego czy 3. nienegowalność. Fakt, że uczestniczą w wieloelementowej strukturze wiedzy, sprawia, że są one stabilniejsze pozycyjnie od partykuł. Te dwie cechy, tj. uczestniczenie w złożonych strukturach T-R i powiązana z tym dwumiejscowość spójników vs. jednomiejscowość partykuł oraz stabilizacja pozycyjna spójników vs. ruchliwość partykuł, są obecnie podstawą zróżnicowania tych dwóch, najlepiej dotąd rozpoznanych, klas metatekstowych.

1. Spójniki w badaniach polskich. Od wykładników nawiązania do komentarzy metatekstowych

Tradycyjnie spójniki definiuje się jako nieodmienne niesamodzielne wyrazy o funkcji łączącej. Jako takie przeciwstawiane są przyimkom i zaimkom względnym. Spójniki i przyimki różnicowano na podstawie czterech kryteriów: 1. typu łączonych wyrażen (przyimki łączą niejednorodne części zdania, spójniki zaś jednorodne części zdania lub całe zdania, zob. Szober 1923, 1957; Laskowski 1984; Saloni, Świdziński 1998); 2. sposobu ich łączenia (przyimki określają związki podrzędne, spójniki – zarówno współrzędne, jak i podrzędne, zob. Szober 1957; Jodłowski 1971, 2003; Klemensiewicz 1963; Wajszczuk 2011); 3. rzędu (przyimki rządzą przypadkiem, zob. Szober 1957; Jodłowski 1971; Saloni 1974; Grochowski 1984) oraz 4. samodzielnności składniowej (przyimek – wraz z rządzoneym rzeczownikiem – zajmuje pozycję

składniową, zob. Klemensiewicz 1937, 1963; Wajszczuk 2011). Dyskusja nad rozdziałem dwóch tych klas toczy się niejako dwutorowo. Z jednej strony dotyczy kryterium drugiego, tj. relacji ustanawianej przez spójniki, i jego kombinacji z kryterium pierwszym, tj. typem łączonych wyrażeń (Szober, Jodłowski, Laskowski). Z drugiej zaś koncentruje się na sposobie uczestnictwa jednostek obu klas w składni zdania (kryterium czwarte) (Klemensiewicz, Laskowski, Wajszczuk). W ramach obu nurtów do najsilniejszego zbliżenia przyimków i spójników dochodzi na płaszczyźnie zdania pojedynczego (łączenie części zdań), jednak włączenie kryterium syntaktycznego (4) pozwala na rozróżnienie obu klas pomimo uznania podobieństwa wprowadzanych przez nie relacji (por. też Grochowski 1984; Frankowska 1995; Gębka-Wolak, Moroz, Wiśniewski 2006).

Na łączący charakter relatorów (zaimków względnych; konektorów względnych Laskowski 1984) i ich zestawialność funkcjonalną ze spójnikami pierwszy zwrócił uwagę Zenon Klemensiewicz (por. wskaźniki zespolenia). Bardzo szybko jednak ich podobieństwo zostało zakwestionowane z perspektywy składniowej przez Tadeusza Milewskiego (1965) (spójniki konotują dwa miejsca, których wypełnienia nie determinują, zaś zaimki względne wskazują na człon zdania głównego). Również w późniejszych gramatykach pokazywano, że zaimki względne mogą zajmować pozycję składnika zdania, która jest dla spójników niedostępna (por. Grochowski 1984; Laskowski 1984, 1998; Bobrowski 1995; Wróbel 1996; Ulitzka 2010; Bednarczuk 2016; zob. też analizę spójników zawierających element zaimko-podobny Urbańczyk 1939; Cyra 2000; Sadecka-Makaruk 2004; Sosnowska 2011). Szerzej na temat relacji między zaimkami względnymi (relatorami) a spójnikami w polskiej myśli językoznawczej pisał Maciej Grochowski (2020).

Zmiana perspektywy składniowej powiązana z odejściem od szukania zależności między częściami zdania w stronę uznania spójników za komentarze do struktury T-R (Wajszczuk 1997, 2011) pozwoliła na lepsze wysłowienie wcześniejszych intuicji o niezależności spójników od łączonych struktur (np. Klemensiewicz 1963). Równocześnie ta modyfikacja perspektywy badawczej sprawiła, że spójniki zaczęły być kontrastowane z innymi jednostkami metatekstowymi, w tym z partykułami (Milewska 2006a; Danielewiczowa 2009).

Warto zauważyć, że w tradycji polskiej nie kwestionowano faktu posiadania znaczenia przez spójniki (Bogusławski 1966, 1975, 1985; Wierzbicka 1969, 1972). Mimo uznawania ich za elementy o funkcji łączącej, idea związana z pełnieniem przez nie wyłącznie funkcji strukturalnej (konstrukcyjnej) nie przyjęła się na gruncie polskim.

Badania nad poszczególnymi spójnikami dotyczą ich znaczenia, analizowanego najczęściej w powiązaniu z właściwościami składniowymi (Wajszczuk 1997; Cyra 2000), w tym zwłaszcza z szykiem (Grochowski 1977b, 2003; Sadecka-Makaruk 2004; Drózdź-Łuszczuk 2006; Milewska 2006b), oraz z pochodzeniem (Pisarkowa 1984; Grzegorzczukowa 2014; Kleszczowa, Termińska 2015). Analizowano ponadto, w duchu Klemensiewiczowskich wskaźników nawiązania (1949), wpływ spójników na spójność tekstu (Górny 1960; Klemensiewicz 1966; Wierzbicka 1966; Pisarkowa 1984; Topolińska 1995; Bednarczuk 2016), w tym tekstu mówionego (Pisarkowa 1975; Ożóg 1990; Majkowski 2002). Niekiedy badacze skupiają się na funkcji spójników w określonym typie tekstów, np. prawnych (Wierzbicka-Piotrowska 2016).

2. Wewnętrzny podział klasy spójników

Podziałem najbardziej utrwalonym w tradycji polskiej jest rozróżnienie spójników równorzędnych/współrzędnych (parataksy) i nierównorzędnych/podrzędnych (hipotaksy) (m.in. Szober 1923, 1957; Gaertner 1938; Milewski 1965; Karolak 1993; o kryteriach rozdziału parataksy i hipotaksy w myśli europejskiej zob. Bednarczuk 1982/1983). Wśród spójników współrzędnych wyróżnia się: spójniki łączne (koniunkcja), rozłączne (alternatywa), włączne (ekwiwalencja i uszczegółowienie), przeciwstawne (adwersatywność), wynikowe (wnioskowanie), zaś wśród spójników podrzędnych: warunkowe (implikacja, kontrfaktyczność), przyzwolone (koncesywność), przyczynowo-skutkowe, czasem także temporalne czy celowe. Jak wskazała Jadwiga Wajszczuk (1997; por. też m.in. Bednarczuk 1967, 1982/1983; Górska 2003), podział tego typu jest problematyczny z co najmniej trzech powodów. Po pierwsze, oparty jest na kategoriach niejednorodnych, jako że odwołuje się do zależności między faktami (np. spójniki przyczynowo-skutkowe czy wynikowe), między wyrażeniami (np. spójniki włączne) czy wreszcie do stosunków logicznych (np. spójniki rozłączne; o problemach w stosowaniu kategorii logicznych w opisie spójników por. np. Wojtasiewicz 1972; Magner 2005, 2015, 2016ab, 2017, 2018, 2019). W konsekwencji otrzymujemy klasę niehomogeniczną, składającą się z jednostek bardzo różnego rodzaju. Jest to zatem podział, po drugie, niepozwalający na precyzyjne wyznaczenie zasobu spójników. Po trzecie wreszcie, wyodrębniając podklasy w oparciu o heterogeniczne kryteria, ryzykujemy fikcyjną wieloznaczność elementów, tj. jedna jednostka może zostać przypisana do więcej niż jednej klasy, będąc tym samym mylnie uznana za mającą więcej niż jedno znaczenie.

Rzadziej stosowany jest podział spójników ze względu na składnię wewnętrzną na ciągłe (*albo, mimo że*) oraz nieciągłe (skorelowane, typu *dopóki...*, *dopóty...*; por. Grochowski 1977ab, 1984; Kallas 1993; Sadecka-Makaruk 2004).

Podział składniowy spójników z uwzględnieniem ich cech semantycznych zaproponowała Wajszczuk (1997, 2011). Zasadniczą grupę spójników stanowią w tym podziale spójniki właściwe, dzielące się na dwie podgrupy: a) spójniki układów wieloelementowych – szeregowy – *i, oraz, tudzież, a, lub, albo, czy, bądź, ni, ani* oraz b) spójniki układów dwuelementowych – centralne – *czyli, toteż, to, bo, gdyż, albowiem, lecz, ale*. Jednostki te zajmują stałą pozycję pomiędzy koniunktami. W przeciwieństwie do nich spójniki niewłaściwe (*skoro, jak, jeśli, jeżeli, jeśliby, jeźeliby, gdyby, byle, byleby, chyba że, ponieważ, jako że, aczkolwiek, jakkolwiek, choć, chociaż*) mogą wraz z jednym z koniunktów zająć dowolną pozycję wobec koniunktu drugiego. Ta ich cecha sprawiła, że w propozycji późniejszej (Wajszczuk 2011) zostały one uznane za jednomiejscowe i tym samym wykluczone z klasy spójników.

Znaczna część badaczy wymienionych wcześniej zaliczała do klasy spójników podrzędnych także włączniki typu *że, żeby*, np. Jodłowski (1971) uznawał je – wraz z *gdy, jeśli, choć* – za spójniki przyzdaniowe podrzędne (por. Malejka 2003; Ćwiklińska 2007; Wójcicka 2017). Bardzo wcześnie jednak dostrzeżono ich odmienność w ramach klasy spójników. Milewski (1965) wskazywał na przykład, że konotują one zdanie nadrzędne wskutek niepełności informacji. Podobnie Grochowski (1984) podkreślał, że występują one na pozycjach implikowanych przez inne wyrażenia (por. Szpakowicz 1983; Karolak 1993; Wajszczuk 2011). Na ich zasadniczą odmienność wskazywał eksplicite Olgierd A. Wojtasiewicz (1972), argumentując,

że w porównaniu do spójników nie niosą one szczególnego znaczenia, lecz pełnią funkcję strukturalną. W ujęciu Wajszczuk (1997) stanowią one klasę włączników, jednostek „skrajnie niesamodzielnych” składniowo, implikowanych przez predykat zdania nadrzędnego i wprowadzających zdanie podrzędne na pozycję argumentu wymaganego przez zdanie nadrzędne.

Dyskusyjna pozostaje natomiast kwestia klasyfikacji gramatycznej jednostek typu *zaś, natomiast, jednak, więc, zatem, bowiem, mianowicie*. Część z nich (np. *więc*) była tradycyjnie zaliczana do spójników (w tym wypadku: wynikowych). W nowszych ujęciach są one uznawane za klasę pośrednią pomiędzy partykułami a spójnikami (partykuły spajające Wajszczuk 1997): do pierwszej klasy zbliża je ich ruchliwość pozycyjna, do drugiej – funkcja łącząca. Badacze zaliczający je do klasy partykuł tłumaczą ich specyfikę funkcją nawiązywania do treści komunikowanej wcześniej (np. Grochowski 1996), zaś badacze zaliczający je do klasy spójników tłumaczą ich zdolność do wchodzenia w głąb zdania tym, że w odczuciu mówiących zachowują one swój (genetyczny) związek z pierwotną funkcją modulującą (np. Milewska 2006b). Równocześnie żadna ze wskazanych klasyfikacji nie jest satysfakcjonująca (m.in. Milewska 2007; Kisiel 2015). Przyjmując kryteria związane z rolą spójników w STR i ich właściwościami pozycyjnymi, jednostek tych do klasy spójników zaliczyć nie można. Za odrębną klasę, najbliższą jednak partykułom, proponuje uznać je Wajszczuk (2011). Klasa ta (operatorów przywypowiedzeniowych) zawierałaby jednostki metatekstowe jednomiejscowe, odznaczające się swobodą pozycyjną, wymagające lewostronnego kontekstu na mocy swojego znaczenia. Do tej klasy badaczka proponuje zaliczyć również jednostki tradycyjnie uznawane za spójniki podrzędne typu *skoro, jeżeli, jeśli, gdyby, chociaż, ponieważ*.

→ CZĘŚCI MOWY I ICH KLASYFIKACJE, PARATAKTEM, PARTYKUŁA, STRUKTURA
TEMATYCZNO-REMATYCZNA

→ ROMAN LASKOWSKI, JADWIGA WAJSZCZUK, OLGIERD ADRIAN WOJTASIEWICZ

Literatura

- Bednarczuk, L. 1964. „Zagadnienie formalnej klasyfikacji spójników”. *Lingua Posnaniensis* 10: 79–90.
- Bednarczuk, L. 1967. *Polskie spójniki parataktyczne*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Bednarczuk, L. 1982. „Parataksa a hipotaksa”. *Roczniki Humanistyczne* 30: 27–34.
- Bednarczuk, L. 1983. „Parataksa a hipotaksa”. *Roczniki Humanistyczne* 31: 27–34.
- Bednarczuk, L. 2016. „Spójniki zdaniowe a konektory tekstowe”. W *Études sur le texte dédiées à Halina Grzmil-Tylutki*, red. J. Górniewicz, B. Marczuk-Szwed, i I. Piechnik. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, 61–72.
- Bobrowski, I. 1995. „Tzw. konektory względne (relatory) a transformacja przenosząca”. W *Wyrażenia funkcyjne w systemie i tekście. Materiały konferencji naukowej (Toruń 21–23 X 1993)*, red. M. Grochowski. Toruń: Wydawnictwo UMK, 69–77.
- Bogusławski, A. 1966. *Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Bogusławski, A. 1975. „Sentence formatives and meaning”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 33: 47–52.
- Bogusławski, A. 1985. „A semantic analysis of basic indicative conditionals”. W *Selected Problems in Linguistics*, red. A. Szwedek. Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 5–19.

- Cyra, K. 2000. „Spójnik «co» jako wykładnik relacji stałego współwystępowania”. *Poradnik Językowy* 6: 31–40.
- Ćwiklińska, A. 2007. „Spójnik «żeby» jako wyróżnik typu frazy zdaniowej i jego ekwiwalenty”. W *Studia nad słownictwem dawnym i współczesnym języków słowiańskich*, red. J. Kamper-Warejko, I. Kaproń-Charzyńska, i J. Kulwicka-Kamińska. Toruń: Wydawnictwo UMK, 195–200.
- Danielewiczowa, M. 2009. „«Ewentualnie» jako semantyczny równoważnik pewnego warunku, ewentualnie pewnej alternatywy”. *Linguistica Copernicana* 1: 77–92.
- Drózdź-Łuszczak, K. 2006. „Nie zaczyna się odpowiedzi od «więc»? Co przekazują słowniki o miejscu «więc» w wypowiedzi”. *Prace Filologiczne* 51: 101–108.
- Fedorowicz, A. 2000. „Składniowy opis spójnika współrzędnego z punktu widzenia gramatyki generatywno-transformacyjnej na przykładzie spójnika «i»”. *Polonica* 20: 187–201.
- Frankowska, M. 1995. „Funkcje syntaktyczne «zamiast» we współczesnej polszczyźnie”. W *Wyrażenia funkcyjne w systemie i tekście*, red. M. Grochowski. Toruń: Wydawnictwo UMK, 111–123.
- Gaertner, H. 1938. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Głosownia – semantyka – słowotwórstwo*. Lwów–Warszawa: Książnica-Atlas.
- Gębka-Wolak, M., A. Moroz, i M. Wiśniewski 2006. „O konstrukcjach z wyrażeniem «zamiast»”. *Poradnik Językowy* 9: 30–40.
- Górny, W. 1960. „O stylistycznej interpretacji składni”. *Pamiętnik Literacki* 51(2): 475–500.
- Górska, M. 2003. „Polskie i łacińskie spójniki przyczynowe”. *Roczniki Humanistyczne* 51(6): 27–30.
- Grochowski, M. 1977a. „O właściwościach syntaktycznych polskich spójników”. *Polonica* 3: 17–25.
- Grochowski, M. 1977b. „Pozycja linearna polskich spójników dwusegmentowych”. *Slavica Slovaca* 12(3): 261–264.
- Grochowski, M. 1984. „Składnia wyrażen polipredykatywnych (zarys problematyki)”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 213–299.
- Grochowski, M. 1996. „O partykułach jako wykładnikach nawiązania. Analiza wyrażenia «wręcz»”. W *Anafora w strukturze tekstu*, red. M. Grochowski. Warszawa: Energeia, 97–104.
- Grochowski, M. 2003. „O szyku operatora «więc» na tle jego cech składniowych i semantycznych”. W *Anabasis. Prace ofiarowane Profesor Krystynie Pisarkowej*, red. I. Bobrowski. Kraków: IJP PAN, 89–98.
- Grochowski, M. 2020. „Ewolucja kryteriów podziału gramatycznego leksemów (relatory a spójniki)”. *LingVaria* 2(30): 55–65.
- Grzegorzczak, R. 2014. „Od przysłówka do przyimka. Dzieje polskiego słowa «skoro»”. W *Maiuscula Linguistica. Studia in honorem Professori Matthiae Grochowski sextuagesimo quinto dedicata*, red. A. Moroz, P. Sobotka, i M. Żabowska. Warszawa: BEL Studio, 123–130.
- Jodłowski, S. 1971. *Studia nad częściami mowy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jodłowski, S. 2003. „Podstawy odróżniania spójników i przyimków”. W *Współczesna polszczyzna. Wybór opracowań 6. Części mowy*, red. J. Bartmiński, i M. Nowosad-Bakalarczyk. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 84–88.
- Kallas, K. 1993. *Składnia współczesnych polskich konstrukcji współrzędnych*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Karolak, S. 1993. „Spójnik. Spójność syntaktyczna (koherencja)”. W *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 545–548.
- Kisiel, A. 2015. „«Bo – bowiem – albowiem». Między spójnikiem a partykułą”. *Forum Lingwistyczne* 2: 73–84.

- Klemensiewicz, Z. 1937. *Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej*. Kraków: PAU.
- Klemensiewicz, Z. 1949. „O syntaktycznym stosunku nawiązania”. *Slavia* 19(1–2): 13–27.
- Klemensiewicz, Z. 1963. *Zarys składni polskiej*, wyd. 4. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Klemensiewicz, Z. 1966. „Niektóre właściwości syntaktyczne chłopskiej mowy potocznej”. *Język Polski* 46: 245–255.
- Kleszczowa, K., i K. Terminińska. 2015. „Genetyczne parantele partykuł i spójników”. *LingVaria*, numer specjalny: 77–86.
- Laskowski, R. 1984. „Podstawowe pojęcia morfologii”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 9–57.
- Laskowski, R. 1998. „Funkcjonalna klasyfikacja leksemów: części mowy”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 52–65.
- Laskowski, R. 1999. „Części mowy”. W *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 99–102.
- Łojasiewicz, A. 1992. *Własności składniowe polskich spójników*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Magner, E. 2005. „Koniunkcja w ekstensjonalnej logice a spójnik międzyzdaniowy «i» w języku naturalnym”. *Studia Philosophiae Christianae* 41(1): 101–114.
- Magner, E. 2016b. „Spójnik «względnie»”. *Edukacja Filozoficzna* 61: 41–56.
- Magner, E. 2016a. „Spójnik «ewentualnie»”. *Edukacja Filozoficzna* 62: 55–76.
- Magner, E. 2017. „A ileż to kłopotu... ze spójnikiem «względnie» i spójnikiem «ewentualnie»”. *Poradnik Językowy* 9: 92–101.
- Magner, E. 2018. „Spójnik «tudzież» translatem funktorów w logice formalnej”. *Edukacja Filozoficzna* 66: 7–25.
- Magner, E. 2019. „Pewne problemy z komutatywnością «i» koniunkcyjnego”. *Studia Semiotyczne* 33(2): 355–368.
- Majkowski, G. 2002. „O niektórych środkach nawiązujących w tekście ustnym (na materiale wypowiedzi trzech pokoleń częstochowian)”. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filologia Polska. Językoznawstwo* 4: 195–204.
- Malejka, J. 2003. „Formalne i semantyczne uwarunkowania polskich zdań złożonych ze spójnikami «że» i «żeby»”. W *Język. Literatura. Dydaktyka*, red. J. Opoka, i J. Oskiera. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 129–136.
- Milewska, B. 2006a. „Partykuła czy spójnik? – uwagi na temat kryteriów ustalania funkcji wyrazów”. *Język Polski* 86(1): 1–6.
- Milewska, B. 2006b. „Spójniki o nieustabilizowanym szyku”. *Język Polski* 86(3): 184–191.
- Milewska, B. 2007. „O spójnikach z redundancją typu «ale jednak» w dzisiejszej polszczyźnie”. *Język Polski* 87(3): 218–223.
- Milewski, T. 1965. *Językoznawstwo*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Ożóg, K. 1990. *Leksykon metatekstowy współczesnej polszczyzny mówionej. Wybrane zagadnienia*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Pisarkowa, K. 1975. *Składnia rozmowy telefonicznej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Pisarkowa, K. 1984. *Historia składni języka polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Podracki, J. 2004. „Interpretacja spójnika «bo» w gramatykach języka polskiego”. W *Studia Linguistica Danutae Wesolowska oblata*, red. H. Kurek, i J. Labocha. Kraków: Universitas, 187–194.

- Rytel-Kuc, D. 1998. „Z problemów konfrontacji spójnikowych zdań warunkowych w języku niemieckim i polskim”. *Z Polskich Studiów Slawistycznych* 9: 257–262.
- Sadecka-Makaruk, M. 2004. „Skorelowane wskaźniki zespolenia”. *Poradnik Językowy* 3: 50–61.
- Saloni, Z. 1974. „Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich”. *Język Polski* 54(1–2): 3–13, 93–101.
- Saloni, Z., i M. Świdziński. 1981. *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sosnowska, N. 2011. „Poprawność parataktycznej konstrukcji składniowej ze spójnikiem skorelowanym «jak..., tak...»”. *Roczniki Humanistyczne* 59(6): 29–39.
- Szober, S. 1923. *Gramatyka języka polskiego*. Lwów–Warszawa: Książnica Polska.
- Szober, S. 1957. *Gramatyka języka polskiego*, wyd. 4. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Szpakowicz, S. 1983. *Formalny opis składniowy zdań polskich*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Topolińska, Z. 1995. „Wokół predykatów spójnikowych”. W *Wyrażenia funkcyjne w systemie i tekście*, red. M. Grochowski. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Ulitzka, E. 2010. „Relatory we współczesnych słownikach ogólnych języka polskiego”. *Prace Filologiczne* 48: 417–436.
- Urbańczyk, S. 1939. *Zdania rozpoczynane wyrazem «co» w języku polskim*. Kraków: PAU.
- Wajszczuk, J. 1997. *System znaczeń w obszarze spójników polskich. Wprowadzenie do opisu*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- Wajszczuk, J. 2011. „Co właściwie spójniki łączą? Powrót do pytań zasadniczych”. *Prace Filologiczne* 60: 263–285.
- Wierzbicka, A. 1966. *System składniowo-stylistyczny prozy polskiego renesansu*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Wierzbicka, A. 1969. *Dociekania semantyczne*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Wierzbicka, A. 1971. „Metatekst w tekście”. W *O spójności tekstu*, red. M.R. Mayenowa. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 105–121.
- Wierzbicka, A. 1972. *Semantic Primitives*. Frankfurt am Main: Athenäum.
- Wierzbicka-Piotrowska, E. 2016. „Na marginesie sporu dotyczącego spójnika «oraz»”. *Poradnik Językowy* 5: 102–108.
- Wojtasiewicz, O.A. 1972. „Formalna i semantyczna analiza polskich spójników przyzdaniowych i międzyzdaniowych oraz wyrazów pokrewnych”. *Studia Semiotyczne* 3: 109–145.
- Wójcicka, A. 2017. „Dystrybucja włączników a klasyfikacja predykatów wymagających argumentu nieprzedmiotowego”. *Prace Filologiczne* 70: 433–450.
- Wróbel, H. 1996. „Nowa propozycja klasyfikacji syntaktycznej polskich leksemów”. W *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich*, red. H. Wróbel. Kraków: IJP PAN, 53–60.
- Wróbel, H. 2001. *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: Od Nowa.